

**Opinia do ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe
(druk nr 1111)**

I. Cel i przedmiot ustawy

Zgodnie z uzasadnieniem projektu (druk sejmowy nr 1277) ustawa – Prawo prywatne międzynarodowe zmierza do zharmonizowania krajowego unormowania tego działu prawa z prawem Unii Europejskiej, do jego unowocześnienia i usunięcia luk występujących w aktualnie obowiązującej ustawie z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe.

Ustawa określa prawo właściwe dla stosunków osobistych i majątkowych w zakresie prawa prywatnego związanych z więcej niż jednym państwem oraz reguluje niektóre kwestie związane z odszukaniem, ustaleniem treści i stosowaniem prawa właściwego.

Ustawa, w porównaniu do obecnie obowiązującej ustawy, zawiera przepisy wskazujące prawo właściwe w zakresie m. in. ubezwłasnowolnienia, dóbr osobistych osoby fizycznej i osoby prawnej, przedstawicielstwa, stosunków pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą, czy prawa własności intelektualnej.

W sytuacji posiadania obywatelstwa więcej niż jednego państwa ustawa powtarza regułę zawartą w obowiązującej ustawie, zgodnie z którą, jeżeli ustawa przewiduje właściwość prawa ojczystego, obywatel polski podlega temu prawu nawet, gdyby prawo innego państwa uznawało go za obywatela tego państwa (art. 2 ust. 1). Z kolei w stosunku do cudzoziemców mających obywatelstwo dwóch lub więcej państw, ustawa nakazuje stosować prawo tego państwa, z którym cudzoziemiec jest najściślej związany (art. 2 ust. 2).

W przypadku jeżeli nie można ustalić obywatelstwa danej osoby, osoba ta nie ma obywatelstwa żadnego państwa albo nie można ustalić treści prawa ojczystego, stosuje się prawo państwa, w którym znajduje się jej miejsce zamieszkania; w razie braku miejsca zamieszkania stosuje się prawo państwa, w którym znajduje się miejsce jej zwykłego pobytu (art. 3 ust. 1).

W przepisie art. 3 ust. 2 łącznik obywatelstwa został zastąpiony łącznikiem miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu w odniesieniu do osób, których więzy z państwem

ojczystym zostały zerwane w sposób trwały z powodu naruszania w tym państwie podstawowych praw człowieka.

W przepisie art. 4 uregulowano kwestie wyboru prawa właściwego, a także zmiany i uchylecia dokonane uprzednio wyboru.

W art. 7 utrzymano obowiązującą dotychczas klauzulę porządku publicznego, na podstawie której możliwe jest wyłączenie stosowania prawa obcego w przypadku jeżeli jego zastosowanie miałyby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Przepis art. 9, podobnie jak aktualnie obowiązująca ustawa, wyraża regułę, iż prawo państwa, w którym obowiązują różne systemy prawne, wskazuje, który z tych systemów należy stosować. Nowość stanowi zdanie drugie, zgodnie z którym w przypadku braku takiego wskazania właściwy będzie system prawny związany najściślej z danym stosunkiem prawnym.

Zgodnie z art. 10 ust. 1 w przypadku jeżeli nie można ustalić okoliczności, od których zależy właściwość prawa, należy stosować prawo najściślej związane z danym stosunkiem prawnym (aktualnie obowiązująca ustawa przewiduje, iż w takim przypadku stosuje się prawo polskie). Zaś zgodnie z art. 10 ust. 2 jeżeli w rozsądnym terminie nie można ustalić treści właściwego prawa obcego, należy zastosować prawo polskie.

W rozdziale 2 ustawy uregulowano kwestie dotyczące osób fizycznych. W porównaniu do aktualnie obowiązującego stanu prawnego przepisy zostały rozbudowane i uzupełnione o wskazanie prawa właściwego w zakresie ubezwłasnowolnienia (art. 13), imienia i nazwiska (art. 15) oraz dóbr osobistych (art. 16).

Zgodnie z ustawą, osoba prawna będzie podlegać prawu państwa, w którym ma siedzibę (art. 17 ust. 1). Możliwe jest jednak odesłanie do prawa państwa, na podstawie którego osoba prawna została utworzona (art. 17 ust. 2).

Przy ustalaniu prawa właściwego do oceny zdolności do czynności prawnej podjętej przez osobę prawną w zakresie prowadzonego przez nią przedsiębiorstwa wykorzystano łącznik miejsca prowadzenia przedsiębiorstwa (art. 18 ust. 1). Wyłączono możliwość powołania się wobec drugiej strony na ograniczenia w zakresie zdolności lub reprezentacji wynikające z prawa właściwego, jeżeli ograniczeń takich nie przewiduje prawo państwa, w którym czynność prawna została dokonana, chyba że druga strona o ograniczeniach tych wiedziała (art. 18 ust. 2). Uregulowano również zagadnienia kolizyjnoprawne związane z przeniesieniem siedziby głównej osoby prawnej do innego państwa (art. 19 ust. 1) oraz łączeniem osób prawnych mających siedziby główne w różnych państwach (art. 19 ust. 2).

Na mocy art. 21 wskazane powyżej przepisy dotyczące osób prawnych znajdują odpowiednio zastosowanie do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Zgodnie z art. 22 przedstawicielstwo ustawowe podlegać powinno prawu właściwemu dla stosunku prawnego, z którego wynika umocowanie do reprezentowania. Ustawa przewiduje natomiast możliwość poddania pełnomocnictwa prawu wybranemu przez mocodawcę. Jednakże wobec osoby trzeciej, z którą pełnomocnik dokonał czynności prawnej, można będzie się powołać na prawo wybrane tylko wtedy, gdy osoba ta o wyborze wiedziała lub mogła się z łatwością o nim dowiedzieć (art. 23 ust. 1).

W art. 24 ustawy określono prawo właściwe do oceny dokonania czynności prawnej oraz umożliwiono powołanie się przez adresata oferty na prawo miejsca swego zwykłego pobytu, jeżeli prawo to w kwestii skutków milczenia różni się od prawa właściwego do oceny zawarcia umowy.

W ustawie powtórzono obowiązującą aktualnie zasadę, zgodnie z którą forma czynności prawnej podlega prawu właściwemu dla tej czynności (art. 25 ust. 1). Przewidziano jednocześnie, że wystarczające jest zachowanie formy przewidzianej przez prawo miejsca dokonania czynności prawnej. W przypadku jeżeli umowę zawierają osoby znajdujące się w chwili złożenia oświadczeń woli w różnych państwach wówczas wystarczające jest zachowanie formy przewidzianej dla danej czynności przez prawo jednego z tych państw. Wyłączono jednak właściwość miejsca dokonania czynności prawnej w zakresie formy rozporządzeń dotyczących nieruchomości oraz czynności prawnych, których przedmiotem jest powstanie, łączenie, podział, przekształcenie lub ustanie osoby prawnej (art. 25 ust. 2).

W zakresie przedawnienia roszczenia powtórzono regułę obowiązującą obecnie przewidującą, iż będzie ono podlegało prawu właściwemu dla roszczenia (art. 26), a także rozszerzono jej zastosowanie na inne niż przedawnienie instytucje związane z upływem czasu (art. 27).

Kwestie zobowiązań regulowane są zasadniczo rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I). W art. 29 ust. 1 ustawy wykorzystana została natomiast kompetencja do ustanowienia krajowych norm kolizyjnych obejmujących umowy ubezpieczenia obowiązkowego wyłączających wybór prawa na rzecz właściwości prawa państwa członkowskiego nakładającego obowiązek ubezpieczenia (udzielona w art. 7 ust. 4 lit. b rozporządzenia Rzym I). Wymieniony przepis ustanawia jednostronną normę kolizyjną nakazującą stosować prawo polskie do umów ubezpieczenia, co do których obowiązek ubezpieczenia nakłada prawo polskie. Natomiast jeżeli prawo państwa

członkowskiego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, które przewiduje obowiązek ubezpieczenia, nakazuje dla umowy takiego ubezpieczenia stosować jako właściwe własne prawo, należy zastosować to prawo (art. 29 ust. 2).

W zakresie zobowiązań z jednostronnych czynności prawnych przesądzono, że zobowiązanie takie będzie podlegało prawu wybranemu przez osobę dokonującą czynności, zaś od momentu, gdy strony stosunku prawnego będą zindywidualizowane wybór prawa, jego zmiana lub uchylenie wymagać będą porozumienia obu stron (art. 32 ust. 1). W przypadku braku wyboru prawa o właściwości prawa zadecyduje łącznik miejsca zwykłego pobytu albo siedziby podmiotu dokonującego czynności prawnej, chyba że z okoliczności będzie wynikało, że zobowiązanie pozostaje w ściślejszym związku z prawem innego państwa, wówczas należy zastosować prawo tego państwa.

Prawo właściwe dla zobowiązania ze zdarzenia niebędącego czynnością prawną określa rozporządzenie (WE) nr 864/2007/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych ("Rzym II")

Ustawa reguluje ponadto prawo właściwe dla zobowiązań wynikających w papierów wartościowych innych niż weksel i czek (art. 31), odpowiedzialności cywilnej za działania i zaniechania organów wykonujących w danym państwie władzę publiczną (art. 35), przelewu wierzytelności (art. 36), przejęcia długu (art. 37), wpływu zmiany wartości waluty na wysokość zobowiązania (art. 38) a także kwestie związane z umową o arbitraż (art. 39 i art. 40).

W przepisach dotyczących prawa rzeczowego powtórzona została reguła ogólna posługująca się łącznikiem miejsca położenia przedmiotu praw rzeczowych, którą w ustawie z 1965 r. wyraża art. 24. Wprowadzono jednak szczególne regulacje dotyczące praw na niektórych środkach transportu (art. 42), praw na rzeczach w transporcie (art. 43) oraz praw zapisanych w systemie rozrachunku papierów wartościowych (art. 44).

W zakresie regulacji praw własności intelektualnej posłużono się łącznikiem miejsca korzystania z takiego prawa (art. 46). Co do ochrony praw własności intelektualnej przewidziano właściwość prawa, na podstawie którego dochodzi się ochrony. Unormowano też właściwość prawa dla uprawnień pracownika wobec pracodawcy z tytułu praw własności intelektualnej związanych z jego działalnością w ramach stosunku pracy (art. 47).

W przepisach dotyczących zawierania małżeństw, poza powtórzeniem dotychczas obowiązujących zasad (art. 48, art. 49) poszerzono możliwość dopełnienia wymagań co do formy małżeństwa zawieranego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z prawem wspólnego miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu małżonków z chwili zawarcia

małżeństwa (art. 49 ust. 2). W zakresie stosunków osobistych i majątkowych między małżonkami dopuszczono możliwość dokonania przez małżonków wyboru prawa dla swych stosunków majątkowych (art. 52 ust. 1), a także dla zawartej przez nich majątkowej umowy małżeńskiej (art. 52 ust. 2). Uregulowano również właściwość prawa dla ochrony osoby trzeciej dokonującej czynności prawnej z małżonkiem (art. 53).

Ustawa ponadto wskazuje prawo właściwe dla: ustalenia i zaprzeczenia pochodzenia dziecka oraz uznania dziecka (art. 55), przysposobienia (art. 57 i art. 58), opieki i kurateli (art. 59-62) oraz spraw spadkowych (art. 64-66).

W przepisie art. 67 wprowadzono zasadę, iż w razie braku przepisu kolizyjnego regulującego określony stosunek prawny w ustawie, przepisach szczególnych, ratyfikowanych umowach międzynarodowych i prawie Unii Europejskiej należy zastosować prawo państwa, z którym stosunek ten jest najściślej związany.

Ustawa wprowadza ponadto zmiany w: ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, ustawie z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych, ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych, ustawie z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, ustawie z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim, ustawie z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski, ustawie z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze, ustawie z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego, ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej oraz ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

Ustawa wejdzie w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem art. 63, który ma wejść w życie z dniem 18 czerwca 2011 r.

II. Przebieg prac legislacyjnych

Projekt ustawy pochodził z przedłożenia rządowego (druk sejmowy nr 1277 z dnia 31 października 2008 r.). Stanowił on przedmiot prac sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka. Na etapie prac sejmowych projekt uległ zmianom polegającym w szczególności na:

- uzupełnieniu ustawy o przepis art. 22, zgodnie którym przedstawicielstwo ustawowe podlegać ma prawu właściwemu dla stosunku prawnego, z którego wynika umocowanie do reprezentowania,

- dodaniu art. 30, który wskazuje, iż wybór prawa państwa, niebędącego państwem członkowskim Europejskiego Obszaru Gospodarczego, dla umowy, która wykazuje ścisły związek z obszarem co najmniej jednego państwa członkowskiego, nie może prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony przyznanej mu przepisami prawa polskiego wdrażającymi określone dyrektywy w zakresie ochrony konsumenta;
- zmodyfikowaniu przepisów dotyczących spraw małżeńskich poprzez dodanie łącznika wspólnego miejsca zamieszkania dla wskazania prawa właściwego dla stosunków osobistych i majątkowych małżonków (art. 51 ust. 2),
- uzupełnieniu ustawy o przepisy określające prawo właściwe w sprawach opieki i kurateli (art. 59-62),
- dodaniu do ustawy przepisów zmieniających ustawę – Kodeks cywilny, ustawę o usługach turystycznych, ustawę o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, ustawę o kredycie konsumenckim, ustawę o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego oraz ustawę o działalności ubezpieczeniowej;
- modyfikacji daty wejścia ustawy w życie; projekt przewidywał, iż wejdzie ona w życie zasadniczo z dniem 17 grudnia 2009 r.

Na etapie II czytania zgłoszono wniosek o odrzucenie projektu, a także szereg poprawek o charakterze merytorycznym. Poprawki w szczególności miały na celu: wyeliminowanie łącznika miejsca zwykłego pobytu w art. 3 ust. 1; uzupełnienie ustawy o przepis, zgodnie z którym status dziecka poczętego powinien podlegać prawu ojczystemu matki dziecka, a w przypadku jeżeli prawo to jest mniej korzystne dla dziecka poczętego wówczas należałoby zastosować prawo polskie; zmianę brzmienia art. 35, zgodnie z którą odpowiedzialność cywilna za działania i zaniechanie organów wykonujących władzę publiczną podlegać powinna prawu państwa, w imieniu którego działa; modyfikację w zakresie przepisów dotyczących spraw małżeńskich, w tym wskazanie, iż małżeństwem w rozumieniu ustawy jest tylko związek kobiety i mężczyzny oraz wyłączenie stosowania przepisów prawa obcego regulującego związku osób tej samej płci; wydłużeniu *vacatio legis* do 6 miesięcy, a także wyeliminowaniu przepisów art. 3 ust. 2, art. 4 ust. 1, art. 5 ust. 2 pkt 2, art. 8, art. 11 ust. 3, art. 12 ust. 2, art. 15 ust. 2, art. 25 ust. 2, art. 27, art. 36, art. 46 ust. 3. Żaden z wymienionych powyżej wniosków nie uzyskał poparcia Izby.

Sejm uchwalił ustawę na 84. posiedzeniu w dniu 4 lutego 2011 r. w brzmieniu zawartym w sprawozdaniu komisji (druk sejmowy nr 3675).

III. Uwagi szczegółowe

1. Przepis art. 63 wskazuje, że prawo właściwe dla zobowiązań alimentacyjnych określa rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych. Tytuł rozdziału 15 wskazuje natomiast, iż dotyczy on obowiązków alimentacyjnych. Pomiędzy tytułem rozdziału 15, a brzmieniem art. 63 zachodzi niespójność terminologiczna. Należałoby zatem odpowiednio zmodyfikować tytuł rozdziału, albo przepis art. 63 (a także art. 80), w kierunku zgodnym z intencją ustawodawcy.

Propozycje poprawek:

- tytuł rozdziału 15 otrzymuje brzmienie:
"Zobowiązania alimentacyjne";

albo

- w art. 63 wyrazy "Prawo właściwe dla zobowiązań alimentacyjnych" zastępuje się wyrazami "Prawo właściwe dla obowiązków alimentacyjnych";
 - w art. 80 wyrazy "zobowiązań alimentacyjnych" zastępuje się wyrazami "obowiązków alimentacyjnych";
2. W art. 65, wskazującym prawo właściwe dla oceny ważności testamentu i innych rozrządzeń na wypadek śmierci, ustawodawca posłużył się techniką zastrzeżenia do innego przepisu ustawy. Zasady techniki prawodawczej dotyczące systematyki aktu, w tym wzajemnej relacji pomiędzy przepisami ogólnymi i szczegółowymi, wskazują, iż przepis formułujący wyjątki lub uściślenia zamieszcza się bezpośrednio po danym przepisie szczegółowym (§ 23 ust. 3). Zasady techniki prawodawczej nie zalecają w takim przypadku stosować formuły "z zastrzeżeniem". W związku z tym, że sformułowanie takie nie niesie ze sobą wartości normatywnej, a ponadto może budzić wątpliwości interpretacyjne, proponuje się je wyeliminować.

Propozycja poprawki:

- w art. 65 wyrazy "Z zastrzeżeniem art. 66 o ważności" zastępuje się wyrazami "O ważności";

3. Należałoby dokonać zmiany w zakresie kolejności umieszczania przepisów zmieniających w ustawie (art. 78 i art. 79). Zgodnie z utrwaloną praktyką decydujące znaczenie ma data ustawy, a przypadku jeżeli daty kilku ustaw są zbieżne należy brać pod uwagę adres publikacyjny, w tym rocznik dziennika urzędowego, w którym ogłoszono akt lub jego tekst jednolity. Mając powyższe na uwadze przepis art. 79 powinien być umieszczony przed art. 78.

Propozycja poprawki:

- art. 78 oznacza się jako art. 79 oraz dotychczasowy art. 79 oznacza się jako art. 78;

4. Przepis uchylający dotychczas obowiązującą ustawę – Prawo prywatne międzynarodowe (art. 80) przewiduje zachowanie w mocy (do dnia 17 czerwca 2011 r.) przepisów odnoszących się do zobowiązań alimentacyjnych. Zgodnie z § 41 ust. 2 Zasad techniki prawodawczej rozwiązanie polegające na zachowaniu mocy obowiązującej niektórych przepisów ustawy można zastosować wyjątkowo, jednakże w takiej sytuacji należy wyczerpująco (enumeratywnie) wymienić przepisy, które pozostają w mocy tak, aby adresat norm prawnych nie miał wątpliwości jakie przepisy go wiążą.

Przyjmując założenie, że intencją ustawodawcy było zachowanie mocy obowiązującej przepisu art. 20 ustawy z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, który stanowi, iż roszczenia alimentacyjne między krewnymi lub powinowatymi podlegają prawu ojczystemu osoby uprawnionej do alimentacji, a także art. 21, zgodnie z którym roszczenia matki przeciwko ojcu dziecka nie pochodzącego z małżeństwa, związane z poczęciem i urodzeniem się dziecka, podlegają prawu ojczystemu matki, proponuje się poprawkę wskazującą wprost przepisy, które mają być zachowane w mocy do dnia 17 czerwca 2011 r.

Propozycja poprawki:

- w art. 80 wyrazy "odnoszących się do zobowiązań alimentacyjnych, które w tym zakresie" zastępuje się wyrazami "art. 20 i art. 21, które".